

Становище

**от професор дфн Валери Стоилов Стефанов,
член на научно жури за оценка на дисертационен труд на тема
„Българският художествен авангард. Контексти. Типологизация.
Проявления”, представен от Биляна Борисова Гаврилова, за
присъждане на образователната и научна степен „доктор” по
професионално направление 2.1 филология, докторска програма
„Българска литература (българска литература от Освобождението
до Първата световна война)”**

Дисертационният труд на Биляна Борисова „Българският художествен авангард. Контексти. Типологизация. Проявления” е обсъден и предложен за публична защита на заседание на катедра Българска литература към Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски”, проведено на 7 март 2017 г. Обсъждането е преминало на високо професионално ниво, посочени са приносните моменти в труда, направени са конструктивни предложения.

Биляна Борисова е дългогодишен и утвърден с качествата си преподавател в катедра Българска литература. Нейният дисертационен труд е резултат от продължителна изследователска работа. Ерудицията, високата самовзискателност и волята за перфекционизъм разтегнаха във времето презентацията на тази дисертация. Това може да е минус за динамиката на академичната кариера, но в случая се е превърнало в предимство, доколкото пред нас е изключително зрял и стойностен научен труд.

Проблематиката на изследването е композиционно разгърната във въведение, пет глави и заключение. По обсъжданите теми е дадена

богата библиография, включени са и интересни приложения с безспорна контекстуализираща значимост.

Работата на Биляна Борисова е амбициозен опит да се осмисли по нов начин статутът и битието на българския художествен авангард. В теоретичните постановки на Петер Бюргер тя намира онази формула, която ѝ позволява да се справи със задачата. Втората глава на работата има като основна задача да ни убеди в евристичния потенциал на тезите на Бюргер и тяхното доработване от Томас Кайт.

Макар и трайно подложени на критическо осмисляне през годините от различни автори, понятието „авангард” и дериватите му са „разобличени” като инерциално използвани и функционално смътни. Наистина, представата за авангарда като обобщение и кулминация на модернизма и на „измите” доминира в редица изследвания. Описанията на българския авангард са трайно закотвени в неговата аисторическа разновидност. Точно тази котва иска да скъса докторантката, за да отвори място за един по-различен подход.

Проясняването обичайно минава през процедури на разделяне, предшествани от смяна на гледната точка, от въвеждане на различен методологически инструментариум. Разделението на авангарда на аисторически и исторически се оказва тъкмо точката на пречупване на инерциите, възможност за различно описание. Работата пренасочва вниманието от кулминации към функции, от поетики към процеси, от тавтологии към радикални трансформации в осмислянето и практикуването на самото изкуство.

Променената оптика дава възможност самото развитие на българското изкуство да се проектира по един по-коректен начин на фона на европейските идейни търсения и художествени практики.

Между аисторическия и историческия авангард има прилики по линия на усетите за състоянието на света и на човека, но има и същностни разлики в решенията и поведенията. Аисторическият авангард, който вещае новото и се опиянява от прокламиране на различието, се оказва пленник на същото, на буржоазното. Дори творци с радикално авангардни възгледи и жестове като Гео Милев и Чавдар Мутафов са разпознати като оставащи в рамките на следвоенния модернизъм. Така е защото те не прекрочват от чисто естетическото в онова, което дисертацията разпознава като „жизнена практика”, като функция в социалния свят.

При историческия авангард е различно - тук изкуството не просто се натоварва с нови функции, то става друго на самото себе си, отдалечаващ се образ от собственото си идейно и историческо битие. Основното отгласване е очертано по линия на автономността – от присъщата на модернизма институционална статусност, от елитарните му претенции, от рецептивните му утопии... Историческият авангард копнее да се потопи в практическата целесъобразност, въодушевен от светостроителните си жестове. Той се оттегля от индивидуалистичния нарцисизъм и се преоткрива в колективни рецептивни събития и креационистки наслади.

Третата, четвъртата и петата глава разгъват основните теоретични постановки на фона на разнообразните трансформации, настъпили в цялостната картина на света. Голямата война с основание е видяна като радикален модератор на нови нагласи и усилвател на нови търсения. Тъй като светът е прекалено разрушен в различните си ипостазии, той трудно може да бъде поправян, на негово място следва да

бъде учреден друг, нов свят. Целта е радикална, волева и безмилостна инсталация на пожеланото утопично различие.

Тези глави съдържат богата и добре структурирана информация за редица научни идеи и художествени направления. При това тази информация не е самоцелна ерудитска демонстрация, а е точно ориентирана към проясняване на основната проблематика, предмет на изследването.

Шестата и многократно разклонена в точки и подточки глава, назована „Българският художествен авангард”, е централна за работата. В нея са класифицирани и анализирани деянията на българския аисторически художествен авангард и на неговия антипод – историческия авангард. Естетизъм, елитарност, догматизъм, душеспасителност... са препотвърдените характеристики на аисторическия авангард на основата на конкретно разглеждани школи и творци. Тук освен споменатите Гео Милев и Чавдар Мутафов, са и Фурнаджиев, Далчев...

Присъствието на историческия авангард е представено чрез творчеството на така наречените „ямболски модернисти”, на групата около списание „Новис”, издавано от Ламар, а като кулминация е разпозната поезията на Никола Вапцаров.

Обсъдените творчески сдружавания са обърнати не към миналото, а към бъдещето, те са манифестни, водени от воля да слоят творбата с живота и посланието с трансформацията на света. Самото житейско поведение е призовано да функционира като текст, който провокира, скандализира, преобразува ценностни нагласи и рецептивни стереотипи. Понятието „ново” е силният индикатор за нагласите,

надеждите, а може би и за един инфантилизъм, неспособен да прозре как светът некрозира отвъд хребетите на възторга, вярата и клетвите.

Частта посветена на творчеството на Вапцаров е най-обемна и с основание, доколкото той е разпознат като автор, който реализира и олицетворява възможностите на историческия авангард. Вапцаров жизнестроителства чрез поетически текстове и граждански жестове. Той демитологизира „стария“ литературен инструментариум, създава текстове, които са реторически моделирани като приближени на автентична, „сурова“ реалност. В един свят на машините, другарствата и походите към бъдещето, творецът и изкуството добиват нов статут, вписват се в новите задачи, поставени от изкуството-живот, от конструктивисткия идеал.

Основното обобщение за Вапцаров е, че неговите разбирания и самото му творчество надхвърлят тесните идеологически рамки на политически ангажираното изкуство, отиват далеч отвъд плакатната приложност и семплите партийни ангажименти на тогавашното слово.

Различни питання могат да бъдат отправени към направените описания и обобщения. Ето някои от възможните. Първото е за понятия като „реалност“, „живот“, практика“. Дали самите те не се нуждаят от допълнителна рефлексия? Дали съществува някъде „базисна“ Реалност – илюзия за свят незаразен от пристрастия, ценности, интерпретации, идеологии? Или реалността е концепт със специфично историческо битие, идеологема, сложен ефект от реторически употреби? Доколко дисертацията държи сметка за идеологическите злоупотреби с продукцията на историческия авангард и с утопичните му изхвърляния и светостроителства? Как рецептивните злоупотреби с тази литература стоят спрямо понятията „живот“, „реалност“, „практика“?

Съзнавам, че тези въпроси могат да намерят разгърнати отговори в едно друго изследване, но е добре те да прозвучат, поне като предизвикателство за бъдеща работа.

Авторефератът презентира по добър и убедителен начин композиционната логика и концептуалната същина на дисертационния труд. По темата на дисертацията има достатъчен брой публикации.

Заключение

Още веднъж ще подчертая, че обсъжданата дисертация **„Българският художествен авангард. Контексти. Типологизация. Проявления”** е стойностно научно изследване, което очертава свои проблемни полета и отстоява концептуално продуктивни тези. То е плод на богатата култура в различни области на хуманиталното знание, която е успешно проблемно фокусирана. След появата на тази работа картината на българския художествен авангард става значително по-нюансирана и евристично обогатена.

Качествата на дисертационния труд са основание да дам своя положителен вот за присъждането на научната и образователна степен „доктор” на Биляна Борисова Гаврилова.

София

28. 5. 2017 г.

проф. дфн Валери Стефанов